בס"ד

בעקבי הצאן

גליון א' • אלול תש"ע

חיים אנו בדור עקבתא דמשיחא, אשר כבר אמרו רז"ל שהאמת תהיה נעדרת, והבלבולים מתגברים מיום ליום ובפרט במה שנוגע לאמונה תמימה וביטול גמור לדעת תורתינו הקדושה בלא שום תערובת זר ח"ו, גבר האויב, וכל אחד חושב בעצמו לבעל דעה בכל הענינים בלא להסתכל מה דעת תורתינו הק', אמנם ברחמי ה' עדיין ישנם תמימי דרך אשר רצונם לילך בדרך התורה והמסורה בלא שום שנוי.

על כן אזרנו חיל ללקט מדברי חכמינו ורבותינו שבכל הדורות אשר מדבריהם מבואר מה היא דרך התורה, ותקותינו שיתקבלו הדברים בלב מבקשי האמת, וצאי לך בעקבי הצאן.

מהו המקור ללבישת רדיד (שאל)

ברמב"ם (פכ"ד מהלכות אישות הי"ב, וכן נפסק בשו"ע אה"ע סי' קט"ו) כתב:

"ואיזו היא **דת יהודית**, הוא מנהג הצניעות **שנהגו בנות ישראל**, ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית. **יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת כו'"**. ובפרישה (אה"ע סי' קט"ו) ביאר **שהרדיד חופה את כל גופה כמו טלית.**

מה היה המנהג בירושלם עיה"ק ת"ו

זה נוסח התקנה שתקנו תקיפי דארעא קדישא בשנת תקי"ד, ובעה"ח גאוני ירושלם עיה"ק וביניהם אביהם של המהרי"ט אלגאזי והחיד"א, זיע"א:

"זה יצאנו ראשונה הסכמנו בכל תוקף ברוב בנין ורו"מ ובהסכמה עלינו **ששום בת ישראל ואפי' הזקינות לא תוכל ללכת בשוק בלתי מכסה על מלבושיה** (הנקרא לייזא"ר) **ואפילו מחצר לחצר הקרוב אליו ופתחו של זה נגד פתחו של זה כל שדרך הרבים באמצע וכו'**. (ע"ש עוד הרבה אזהרות בעיני צניעות)

כל זה נעשה בהסכמת כולנו בכח תורתנו הקדושה וכל מי שהוא בעל נפש יקבל עליו את כל האמור בלי מגרעת, ואם המצא ימצא איש או אשה שיעבור על דברינו אלה מלבד שעובר על דברי חכמים ולא יראה כי יבא טוב, אלא **אנן בדידן נדעה ונרדפה אחריו עד החרמה** ושלי"ב מפחד רעה ועליו תבא ברכת טוב וכו'". (ספר התקנות סי' נ"ה)

וז"ל הגה"ק **רבי הלל קאלאמאייער** זצוק"ל:

"וגם הנני להודיע לכם כי **מנהג זה של צניעות אשר היה מיוסד בעיה"ק מלפנים שהיו הולכות מעוטפות, לאו מילתא דחסידותא הוא, אלא מעיקר הדין** כמו שאמרו חז"ל (תנחומא וישלח פ"ה) לא ניתנו תכשיטין לאשה אלא כדי לקשט בהם לבעלה, וכל מי שאינה מתנהגת כן בעבירה גוררת עבירה וכמה רעות מסתעפים מזה, כי פרצה קוראה לגנב לבוא עי"כ לידי הסתכלות, ואם אנו מוזהרים מדברי קבלה ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה (איוב ל"א), לנשואה עאכו"כ, שהזהירה התורה (במדבר ט"ו) ולא תתורו אחרי עיניכם, וראיה מביאה לידי הרהורים רעים, ועבור שגבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון (ישי' ג'), גרמו להחטיאם בפגם ברית שעי"כ נחרבה עירנו וגלינו מארצינו, וגם דרך אשה להתקנאות בחברתה ובמלבושיה ואומרת לבעלה הב הב וכו'". (שו"ת בית הלל סי' י"ד)

ובספר **שערי ירושלים** (מלפני 150 שנה בערך) כתב:

"בירושלים הולכות הנשים בסדינים לבנים **מעוטפים מראשם ועד רגלם**, כשהולכים בשוק מפני הצניעות, **אפילו הבתולות**". (עמ' קס"ז)

והמגיד הירושלמי הרה"צ **ר' בן ציון יאדלר** זצ"ל כתב:

"בימים מקדם **חובה היתה מוטלת בירושלים על כל אשה היוצאת לשוק, להתעטף בסדין**. וסיפר לי אאמו"ר זצ"ל שגידל בביתו יתומה מקרוביה של אמי ע"ה שעלתה עמהם לא"י, **מיד כשמלאו לה עשר שנים קבל הוראה מהרבנים שכבר הגיעה זמנה להתעטף בסדין, ובלעדיו אסור לה לצאת לשוק.**

במרוצת השנים הוחלפו ב"שאלע", אשר גם הם כיסו רוב הגוף, אך כאשר באו חדשים ביטלו תלבושת זו, כי נראית להם כמיותרת, ואמרו "די להן לנשים לכסות גופן וידיהן ורגליהן כדין", ובלי ה"שאלע" והסדין. מה נעשה לבסוף כו'". (בטוב ירושלים עמ' עו-עז)

והגה"ק רבי **שלמה אליעזר אלפאנדארי** זצוק"ל כתב:

"ואף שהנה בעתה יוצאות הנשים לרשות הרבים זהו ודאי מפני קלקול הדורות לא שהדבר הותר חלילה, כי מי הוא זה שיכול להתיר מה שהוא אסור, גם זכרני בימי חורפי כמה שנים **ששום אשה מנשי ישראל לא היתה יוצאת כלל לרשות הרבים, ואף בעת הדחק לילך אצל חברתה היתה מתכסית בלבוש בגד שחור כל גופה מראשה ועד רגליה,** אלא שאחר כמה שנים מפני סיבה שנשתנית הכסוי שעל ראשה, אח"כ התחילו לשנות גם שאר מלבושים שהיה להן ביחוד לנשי ישראל איזה מהן, ועל ידי זה **בהמשך הזמן התחיל מעט מעט הקלקלה באיזה מהן לצאת בכסוי ראשה וגופה לבד שלא ברצון חכמים, והיו העם צועקים תמיד על זה וגם מנהיגי העם היו מצטערים על זה אבל לא היה בידם לגדור הפרצה הזאת, שבאמת ימשך מזה כמה דברים רעים** הסתכלות בהן וגלוי שער וכדומה, וכבר אמרו (ברכות ס"א.) **אחורי ארי ולא אחורי אשה".** (שו"ת סבא קדישא ח"א סי' ל"ב)

פסקו של הגה"ק רבי **עקיבה פרוש** זצוק"ל בעל **משנת רבי עקיבה** בתחילת הפירצות בעיה"ק ירושלם בשנת תרע"ג

"העולה מכל הנז' לענ"ד דעל גזרה ח"ו לעבור על דת יהודית, לכל הפוסקים כולם מחויבים למסור נפש בשעת שמד, או בפרהסי' אפילו שלא בשעת שמד, דלא מבעי לשיטת רש"י ותו' ויראים והערוך והאשכול והנמוקי יוסף והרמב"ן והר"ן והמאירי והטור ורבינו ירוחם והתשב"ץ והריב"ש והגהות אשרי והשלטי גבורים והרדב"ז והב"ח והלבוש והט"ז והחיי אדם זכרם לברכה, שלענ"ד מפורש ומבואר שסברי דעל כל מנהג שנהגו בו ישראל ויש בו טעם נכון מצד צניעות והיכר יהדות אפי' בדבר קל כמו צבע רצועות המנעל, ואפי' אינו מנהג קבוע לדורות, ולכל ישראל, רק בעיר אחת ונתחדש שם באותו זמן, ובפרט דע"י בטול מנהג זה יתדמו לעכו"ם במלבושם או במנהגם יותר מקודם, שצריך למסור נפשו על זה בשעת השמד אפילו בצנעה, ובפהרסי' אפילו שלא בשעת השמד, משום דמנהג ישראל תורה, ועי' מנחות ל"ב דאפילו אם יבוא אליהו הנביא ויאמר דאין חולצין בסנדל, אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל, ואיתא בירושלמי דמנהג מבטל הלכה, ועי' שו"ת מהרי"ק ז"ל סי' ט', וסי' נ"ד שהאריך בענין המנהגים, דאפי' במנהג שאינו קבוע לדורות ורק במקום אחד הדין כן עש"ה, וסמכו רז"ל כל מנהגי ישראל שיש בו טעם נכון, על דברי קבלה אל תטוש תורת אמך.

אלא אפילו לשיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והסמ"ג והחינוך והרמ"ה ומהרי"ק זכרם לברכה...

והנה אחרי שנתבאר לעיל באריכות באות

בי"ת.

הת'עוררות

עוברות על דת יהודית

חדשות מקרוב באו אשר גם בנות ישרא כשורות פרצו ויוצאות בשוק בסטפחת הקורין „טיכאלע" על ראשם. הז' נגשו חורת אמם. ע"כ דגנו לעורר: דל ד'ד'ל אחד"ל קפי' איז היא דת יהודית הוא מנד"ג הצניעות שנהגו בנות ישראל ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת יהודית. יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת. עכ"ל. צאי לך בעקבי הצאן, ותחברכו בכל טוב.

המעוררים

אידישען דת

יונגע פרויען האבן אנגיהובן ארויס צו־ניין אין נאס בלוים מיט אטיכאלע אופן קאפף. נישט וויא דיערע ערליכע מוטערס דינען גינאנגען מיט א אויבער־מיכל. אונזערע חכמים רופן דאס אהן עובר ניוועז אויף דעם אידשען דת

וויא עס שטיט אין שולחן ערוך.

דער רבש"ע זאל העלפן דאס אלע אידין זאלין זיך פירין אין ערליכען אידישן וועג וויא אונזערע הייליגע עלטערן, אוז ניכענטש ווערן מיט אלעס נוטס.

בעמערקער

כרוז מהרה"צ רבי שמואל דייטש זצ"ל (מספר תורת רבי עמרם)

א' דעל גזירה ח"ו לעבור על דת יהודית יהרג ואל יעבור, דלא גרעי מערקתא דמסאנא למר כדאית לי' ולמר כדאית לי', ואחרי שנתבאר לעיל באות ב' דהיכי דהוי שעה גזירה וגם בפרהסי' אזי לרוב הפוסקים לא מהני טעמא דלהנאתו קמכוין. נבוא לענינינו לדון ולהציע חומר הדבר, דהנה בזמנינו שקמה כת אחת מישראל שאומרים נהי' ככל הגוים בית ישראל, וברצונם להתחקות ולהתדמות להגוים במלבושיהם ובהליכותיהן, ולובשים מלבושי פריצות ולפי המאדעס המתחדשות אצל העמים בעיירות המפורסמות לפרוצות, דבכה"ג גם למהרי"ק ז"ל שייך בזה לאו דבחוקותיהם לא תלכו, ופורצים ועוברים על מצות תוה"ק ומנהגי' בקום ועשה ובפרהסי' באופן שיטתי, דזה הוי לענ"ד בגדר שעת גזירה שהרי רוב הפוסקים מפרשים טעמא דאמרינן גם בשאר מצות יהרג ואל יעבור היינו א- משום חלול השם, ב- משום דלמא אתי למסרך ולהמשך אחר העבירה וישתכח המצוה או התקנה לגמרי כמ"ש בתוס' כתובות דף ג ע"ב והנמוקי יוסף בב"ק שם, ועי' ברמ"ה ז"ל שם בכתובות עש"ה, (זולת רש"י וסיעתו מפרשי, דהטעם הוא כדי שלא להמריך העכו"ם את לבות בני ישראל, ומשו"ה סברי דטעמא דלהנאתו מכוון מהני בכל אופן) **ובעוה"ר בדור פרוץ כזה שפיר עלול הוא שהדור כולו אתי למסרך ולהמשך אחריהם וישתכח דת יהודית לגמרי, וכמו"כ מתחלל שם שמים הרבה עי"ז, וביחוד בארצינו הקדושה ת"ו שהערביות יוצאות רעולות עטופות במלבושיהם הכי צנועות, וא"כ הוי לענ"ד שעת הגזירה ובפרהסי' ביחד...**

וכבר כתבנו דדומה ממש לדין זה דהעלה טינא בלבה דימות ואל ידבר עמה אפילו מאחורי הגדר אפי' פנוי' שלא יהיו בנות ישראל פרוצות, ה"נ בנד"ד שאשה א' עלתה טינא בלבה, **או שא' מאנס אותה לעבור על דת יהודית** לצאת בשוק או בחצר שרבים בוקעים בו וראשה פרוע היינו אפילו לגלות שער שחוץ לצמתן, **או בקלתה "יאזמע" לחוד בלי רדיד "יאקל"** או לגלות זרועותי' היינו מכף היד עד ה"עלנבויגין" וכן ללבוש מלבושי עכו"ם וכיוצא, וכמ"ש דמ"ש זה מזה דהא לדבר עם בחורים ג"כ אינו רק "דת יהודית" מ"מ **אפי' בצינעא אין מתירין וצריך למסור נפש...".**

(קונטרס קדושת ישראל, הובא בסו"ס אבני שיש)

מפני מה לא נהגו כן בכמה מקומות בחו"ל

הגה"ק רבי **הלל קאלאמאייער** זצוק"ל כתב:

"ועתה אל בית יעקב אשים דברי, ידעתי בנות ציון ידעתי, כי לא במרד ובמעל עשיתם כאלה, רק סיבות הדבר כי נתגדלתם רבות בשנים בארצות העמים, **ושם נתקיים בעוה"ר בנו, ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם**, והיה העקוב למישור, **וזה כמה מדרכי היראה והצניעות שנשכחו מבנות ישראל ונעשה כהיתר** וכו'". (שו"ת בית הלל סי' י"ד)

"מעשה בצעירה אחת מנכדותיו [של הגה"ק ר' שמואל סאלאנט זצוק"ל], שהתחילה ללבוש "פאלערינע" כפי ה"מאדע" החדשה, במקום ה"שאל" שהיה נהוג בימים ההם. אלה שבאו וספרו את הדבר להגרש"ס טענו בפניו כי מזה תוכל להתהוות בירושלים פרצה חדשה, שכן רבים יסתמכו עליה ויאמרו: "נכדת הגרש"ס לובשת בכך".

הרב קרא לבנו, הוא אביה של צעירה זו, וביקש הימנו: **"לך אל בתך, ותאמר לה שתסיר מיד את המלבוש ותלבש את ה"שאל" כמו אמה, אחרת אצטרך לילך לכל בתי הכנסיות ולהכריז שזה נגד רצוני, ואף מחיתי על כך".** (בטוב ירושלים עמ' שע"ה)

מהו שיעור אורך הבגדים

הגה"צ **רבי יעקב דידאווסקי** זצ"ל בעל מח"ס ציונים לתורה ועוד, כתב:

"אורך השמלה באשה לאחר נשואיה צריך להיות יותר ארוך מהשמלה של בת בוגרת דלאחר הנשואין היא אשת איש החמורה שכולה ערוה, ונהגו שיהיה אורך השמלה של האשה לאחר הנשואין מלפניה עד סמוך לפרסת הרגל ואחורי השמלה עד סמוך לארץ ממש, ומנהג אבותינו תורה היא.

וכל אשה היוצאת לאחר נשואין בשמלה כמו קודם נשואיה הוי פריצותא, דלאחר נשואין היא ערוה חמורה מן העריות החמורות ולא ינקה מדינה של גיהנם כל הנוגע בה, ולכן אסור לה לצאת אז בשמלה שהיא כמו קודם הנשואין, ומכ"ש אם מקצרת את השמלה עד שאין מגיע אורך השמלה הרבה למטה מן הארכובה רק עד חצי השיעור שיש מן עצם הארכובה עד סוף הפרסה, **ולכל הפחות צריך שיהיה אורך השמלה עד עצם הקרסול והיינו בערך טפח מן הארץ ואין לקצר מזה השיעור כלל וכלל, ואין להסתכל כלל על נשים אחרות שמקצרות מזה השיעור כי בעקבתא דמשיחא מצוי גם בת"ח ויראי שמים שיש להם נשים שאינם צנועות כבנות ישראל הכשרות ואין ללמוד ממנהגם כלל.** וראוי מאד לכל ירא שמים ולמשפחתו שידקדקו בעת השידוכין וכן בעת כתיבת התנאים לכתוב בכתיבה ברורה שהכלה תתפור בגדיה כדת משה וישראל, ולכתוב בפרטות שיהיו בתי ידים של השמלה ארוכים עד פיסת היד ואל יהיה מגולה בית הצואר וגם הצואר בעצמו יהיה מוקף מעט מן הבגד ואורך השמלה לא יהא קצר מן האורך עד עצם הקרסול והיינו כטפח מן הארץ (כדאיתא בשבת (צ"ח ע"ב) למה משכן דומה לאשה שמהלכת בשוק ושיפוליה מהלכין אחריה)." (מחניך קדוש אות ט"ז)

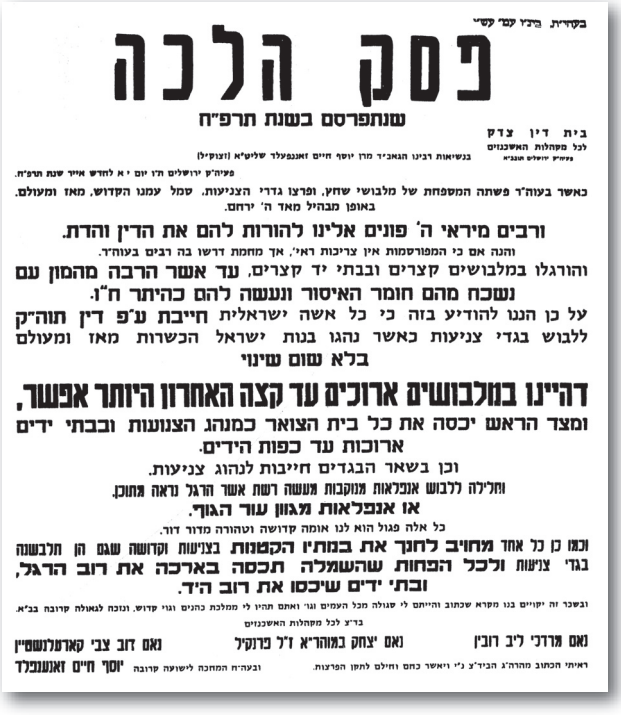

בעזר"ת. בה"כ עבר עשר"

פסק הלכה

שנתפרסם בשנת תרפ"ח

בית דין צדק
לכל מקהלות האשכנזים
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בנשיאות רבינו הגאב"ד מרן יוסף חיים זאננפעלד שליט"א (זצוק"ל)

פעיה"ק ירושלים תו"ו יום י א לחדש אייר שנת תרפ"ח.

כאשר בעוה"ר פשתה המספחת של מלבושי שחץ, ופרצו גדרי הצניעות, סמל עמנו הקדוש, מאז ומעולם, באופן מבהיל מאד ה' ירחם.

ורבים מיראי ה' פונים אלינו להורות להם את הדין והדת.

והנה אם כי המפורסמות אין צריכות ראי', אך מחמת דרשו בה רבים בעוה"ר.

והורגלו במלבושים קצרים ובבתי יד קצרים. עד אשר הרבה מהמון עם נשכח מהם חומר האיסור ונעשה להם כהיתר ח"ו.

על כן הננו להודיע בזה כי כל אשה ישראלית **חייבת ע"פ דין תוה"ק** ללבוש בגדי צניעות כאשר נהגו בנות ישראל הכשרות מאז ומעולם

בלא שום שינוי

דהיינו במלבושים ארוכים עד קצה האחרון היותר אפשר,

ומצד הראש יכסה את כל בית הצואר כמנהג הצנועות ובבתי ידים ארוכות עד כפות הידים.

וכן בשאר הבגדים חייבות לנהוג צניעות.

וחלילה ללבוש אנפלאות מנוקבות מעשה רשת אשר הרגל נראה מתוכן.

או אנפלאות מגוון עור הגוף.

כל אלה פגול הוא לנו אומה קדושה וטהורה מדור דור.

וכמו כן כל אחד מחויב לחנך את במתיו הקטנות בצניעות וקדושה שגם הן חלבשנה בגדי צניעות ולכל הפחות שהשמלה תכסה בארכה את רוב הרגל, ובתי ידים שיכסו את רוב היד.

ובשכר זה יקויים בנו מקרא שכתוב והייתם לי סגולה מכל העמים וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ונזכה לגאולה קרובה בב"א.

בד"ש לכל מקהלות האשכנזים

נאם מרדכי ליב רובין — נאם יצחק במוהר"א ז"ל פרנקל — נאם חוב צבי קארטלנשטיין

ראיתי הכתוב מהרה"ג הנ"ל ני"ו ויאשר כחם וחילם לתקן הפרצות. ובעה"ח המחכה לישועה קרובה **יוסף חיים זאננפלד**

שיהיה ניכר במלבוש בין יהודי לארמאי. **והיום עושים היכר אחר, שבאם הערבים הולכים בגדים ארוכים, בני ישראל הולכים בבגדים קצרים, וזהו שאמרו רז"ל** (סנהדרין לט:) **וכמשפטי הגוים לא עשיתם** (יחזקאל ה, ז), **היינו לא עשיתם כמנהגיהם הטובים רק כמנהגיהם הרעים.**

ולא תאמרו העיקר הוא הלב, הלב הוא העיקר, אבל מנהגי ישראל הראשונים במלבושיהם, הם הם שהבדילום מאנשי רשע, ואם הקפידו חז"ל (שבת קנו:) על דברים שאמרו עליהם הכלדיים ברוך גנבא, והקפידה עליו אמו שלא יגלה ראשו כדי שיהיה עליו אימתא דשמיא, מה נאמר ומה נדבר, המאדערנע אנשים שצועקים בנשמת, והולכים חשופי זרוע ורגלים, ומנהיגים בניהם חציים ערומים וככל הפושעים בגופם והולכים יחף, הם היו בעוכרינו, עד שהדבר שהיה בזיון אפילו אצל האומות וכל שכן בישראל היום הוא לכבוד להם, והדרך הצניעות הם בושה להם. וזהו שאומרים העולם: **שקר החן, שהשקר יש לו חן, וההבל הם להם יופי...**

ומפני שאנו מקוים היום לישועת השם, כי כבר נראה שאפס עצור ועזוב, על כן כל איש יקדים לעשות מעשה טוב, שבזה יבדל מעדת הרשעים שיודעים רבונם ומכוונים למרוד בו ומסיתים את כל ישראל לפריצות.

הדו"ש המצפה לישועה כללית

מרדכי חיים

(מאמר מרדכי מכתב ל"ב)

עכ"פ תדעו בני, שהסכנה מהילדים והילדות שהולכים חשופי שוק וזרוע ושינו ממנהג אבותם, הוא יותר סכנה מכל מלחמת שבעים אומות. והסכנה מרשעי ישראל שחללו כל קודש מישראל, והנהגתם בסדר הממשלה שנעשו אפוטרופסים שלנו, הוא יותר סכנה, כי הם ובניהם הם הם הצוררי ישראל...

ולהמנע מקריאת העיתים [דהיינו כתבי עת], כי הם המשבשים דעת האדם, וכל דבריהם הס לא להזכיר שם ה'...

ולהתחזק בבטחון חזק בכח התורה והמצוה, **ולעשות בגדים ארוכים להילדה שיגיע עד העקב**, ואת הצנועים חכמה... (מאמר מרדכי מכתב ל"א)

מה המקור ללבישת הפארטאך (סינר)

כתב הרמב"ם (פכ"ד מהלכות אישות הי"ג) "עזרא תקן שתהיה אשה חוגרת בסינר תמיד בתוך ביתה משום צניעות", ורוב המפרשים פירשו דהיינו כעין מכנסיים מתחת לבגדיה והטעם מבואר בירושלמי (מגילה פ"ד ה"א), אמנם מה**מאירי** (ב"ק פ"ב) מבואר **שהכונה למה שאנו קוראים פארטאך** וכמו שהביא בספר **חוקת ישראל** (עמ' ק"א), וכן משמע מדברי **היערות דבש** (מהדורא חדשה עמ' קנ"ה) שהוא לתוספת כסוי וכן מדברי הגה"ק ר' **מרדכי חיים סלאנים** זצוק"ל (מאמר מרדכי מכתב ל'). וכן נהגו בזה בכל הדורות ובפרט בירושלם עיה"ק, וכבר כתבו הראשונים **שמנהגן של ישראל תורה היא**, וכתב **החת"ס** (שו"ת או"ח סי' נ"א) "ידע נא פאר רום מכ"ת שלא לעג עוד על מנהגי ישראל שנעלם טעמם ממנו, כי ממקור מים חיים הם נובעים, **ורגיל אני לומר כל המפקפק על נמוסינו ומנהגנו צריך בדיקה אחריו".**

האם יש איזה מקור בדברי רבותינו ז"ל לכסות הפנים

בגמרא (שבת פ.) "כחול כדי לכחול עין אחת: עין אחת הא לא כחלי אמר רב הונא שכן צנועות כוחלות עין אחת. מיתיבי רבי שמעון בן אלעזר אומר כחול אם לרפואה כדי לכחול עין אחת אם לקשט בב' עינים תרגמא הילל בריה דר' שמואל בר נחמני כי תניא ההוא בעירניות", ופרש"י "**צנועות שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחד לראות** וכוחלות אותו", ועוד כתב (בד"ה בעירניות) "בנות כפרים אינן צריכות צניעות כל כך שאין שחוק וקלות ראש מצוי שם ועמה מועטין ואינן מכסין פניהם כוחלות שני עיניהם". ובספר **מצודת דוד** (על המשניות ,לבעל אפרקסתא דעניא) כתב "יש לעיין תינח בדורות שהצנועות שכיחות טפי, משא"כ בדור פרוץ שהצנועות מיעוטא שלא שכיחא הוי בעוה"ר והרי כתבו התוס', הובאו לעיל בתוי"ט (ד"ה כדי לכתוב), כל מלתא דשכיח ולא שכיח אזיל רבנן בתר שכיח לקולא, ע"ש. **ואפשר משום דהוה בכלל קשר רשעים אינו מן המנין**".

וכן מצינו אצל שרה אמנו:

דאיתא בזוה"ק (פרשת לך לך) "ויאמר אל **שרה** אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. וכי עד ההוא שעתא לא הוה ידע אברהם דאשה יפת מראה הות, אלא הא אוקמוה דעד ההיא שעתא לא אסתכל בדיוקנא דשרה בסגיאות צניעותא דהות בניהון, וכד קריב למצרים אתגליא איהי וחמא בה" וביארו המפרשים (הו"ד בזיו הזהר) **דהיתה פניה מכוסה במסוה** ונתגלו פניה ע"י רוח שאינה מצויה.

ואצל **תמר** אמרו בגמרא מגילה (י:):

"א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן **כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים** ונביאים מנלן מ**תמר** דכתיב ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה, משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא **משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה** זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים", ופרש"י "לפיכך לא הכירה עכשיו שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה". **ובמהרש"א** כתב (סוטה י.) "ורש"י בחומש פירש לפי דרשה דהכא כי כסתה פניה הוה שפיר טעם לויחשבה לזונה משום **דכסתה פניה בבית חמיה כדרך הצנועות** והך אשה **לא כסתה פניה כדרך הפרוצות** לכך לא חשבה לתמר אלא שהיא זונה וק"ל".

וגם הסתכלות בפני האשה הוא חמור מאוד כמו שכתב **הרבינו יונה** ז"ל:

"וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה, **שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגהינם והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם**, מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה". (אגרת התשובה אות ע"ח)

וז"ל **השל"ה הק'**:

"ומכ"ש האשה שהיא מחויבת להיותה צנועה ביותר שיהיה כל כבודה פנימה **ותסתיר עצמה מכל אדם שבעולם בכל מה דאפשר** ועיניה תמיד למטה ודיבורה בנחת **ולא יראה ולא ימצא ולא יהיה מגולה מכל גופה אפילו במשהו שלא תכשול שום אדם במראית עין**. ורז"ל אמרו במסכת שבת פ' במה אשה, למה נמנו תכשיטי חוץ עם תכשיטי פנים, לומר לך המסתכל **באצבע קטנה** מהאשה כמסתכל במקום התורפה וכו'". (שער האותיות אות צ')

וכן בראשית חכמה כתב:

"ותשתדל **כשתשב בבית החופה או בבית השמחה**, לישב עם הנשים הצדקניות הכשרות, ולא תהיה מרבה דברים, ויושבת בענוה ובצניעות, **ולא יראה ממנה כי אם עיניה**". (שער ד' אות כ"ה)

וכן היה המנהג בארץ ישראל כפי תיאור של חכם יהודי מאיטליא (משנת ר"פ):

"הנשים הולכות בצניעות גדולה, כל המלבושים עד צווארם, ואין מגלים אפילו אצבע מבשר, **וכשיוצאות לחוץ הן מעוטפות כולן בסדין לבן, ובגד שחור על פניה והוא דק של משי ורואה ואינה נראית**, ואפילו הבעל אינו מכיר באשתו, ומכסות כל גופן. אפילו אם היתה נראית אצבע קטנה, היה גנאי גדול להם, **ומלעיגים על מלבושי הנשים שלנו, והדין עמהם**". (איגרות ארץ ישראל, דף קע"ב)

וכן הבן איש חי זצוק"ל כתב:

"וכן מנהגנו בעירנו זאת, **כשמהלכת אשה בסמטה מחוץ לביתה תשים כסוי על פניה** ותכסם עד שתשוב למקומה. אולם משתראה בדרך מראה אשר ימצא חן בעיניה, היא עושה את כסוי פניה עגול (מותחת את הרשת כדי שיגדלו החורים) כדי שתראה בקלות את המראה. באמת מעשה זה הוא פחיתות ובערות בושה וכלימה. אשה אחת עשתה בכסוי פניה מעשה זה ופנו אליה שלושה בחורים ואמרו לה דברי זלזול מבישים..." (חוקי הנשים עמ' ע"ח, כפי שתורגם בסו"ס עוש"ט)

ואלו הן קצת מהנהגות שבק"ק תימן יצ"ו:

"א- הקפידו ללכת עם שמלה רחבה מאד. ב- **הקפידו ללכת עם שני מטפחות בבית וכשיוצאות לרחוב מוסיפות עוד מטפחת גדולה שבה מכסה את כל הראש והפנים ומשאירה רק עין אחת מגולה ואף את ידיה מכסה, ואף בתולות** מתכסות עם שני מטפחות וכשיוצאות לשוק מוסיפה עוד מטפחת אלא שאינה מכסה פניה. ג- הנשים לא היו יוצאות לשוק אלא בשעה שהגברים בביהכ"נ כי היו שעות קבועות בכל בתי הכנסת. ד- אם קורה מקרה ואשה נפגשת עם גבר בשוק מיד היא מפנה את פניה אל הקיר ונעמדת עד שיעבור אותו גבר ואז ממשיכה בדרכה. ה- אין האשה משוחחת עם גבר בשוק אפילו בעלה. ו- אין הבעל קורא לאשה בשמה וכן אין האשה קוראת לו בשמו.

כל מה שכתבתי אינו סתם חומרות שנהגו אלא היו אצלם דבר עקרי **ואשה שעוברת על אחד מדברים אלו נקראת פרוצה**". (לשון השואל בשו"ת א"נ חלק י"ב סי' מ"א)

ורבי אברהם ענתבי זצ"ל רבה של ארם צובה הוכיח את בני דורו בדברים כדרבונות ע"ז:

"**אהה על דורותינו אלה שאפילו בעת שהולכות ברה"ר אינם מכסות את פניהם** שאפילו מתעטפות בצעיף אינם מתעטפות יפה יפה וכל פניהם יראה וימצא לעין כל רואיהם, ורואים אותן אחד גוי ואחד ישראל, וכל רואיהם יכירום ואינם מרגישות בעצמם שהכל צפים בהם לחזות יפיים, ומזה נולד כמה תקלות נזיקין וחבלות ומביאים בני אדם לידי הרהור עבירה וחוטאים ומחטיאים הבריות, **והיה להם ללמוד ק"ו מנשי הנכרים שכולם נוהגות חוץ מהצעיף נותנות מסוה על פניהם כשהולכות ברה"ר כדי שלא יסתכל בהם שום אדם כלל, ואיך אנחנו בני ישראל לא נלך בחוקותיהם בזה הדבר מק"ו, ואיך שפחה תירש גבירתה שזאת היתה הצניעות נחלת עבדי ה' אלו נשי בני ישראל, ואיך נחלתינו נהפכה לזרים**, ועל זאת ידוו כל הדווים ויחרדו איש אל רעהו, ואיך לא נחריד לבבם לבטל המנהג הרע הזה שהולכים ברה"ר בלתי מסוה על פניהם, וגם אני שמעתי שהגוים מדברים

סרה ומלעיגים על נשי ישראל והיו לעג בפיהם ואומרים שלא כך היו נשים העבריות שאנו יודעים שהיו צנועות הרבה, ואיך עתה נהפכו מטובה לרעה, ואוי לאוזניים שכך שומעות. וגם שמעתי שבכל גלילות ישראל עד היום הזה שמנהג נשי ישראל שנותנות מסוה על פניהם מלבד הצעיף, **ואפילו בביתם** לא יסירו המסוה מעל פניהם, **ואחד משלוחי א"י הגיד לי שנתאכסן בביתו של בעל הבית בבבל ונתעכב בביתו של בעה"ב יותר משנה תמימה, ולא אירע שום פעם שפגש באשתו של בעה"ב מבלי מסוה על פניה, ובפרט כשיש אורח בביתה אינה יוצאת אפילו לחצר כל עוד שהאורח מצוי, אלא דוקא כל כבודה מלך פנימה".** (חכמה ומוסר עמ' ר"ו)

ומה שלא נהגו כך בארצות אשכנז כבר כתב **הצמח צדק מליובאויטש** זצוק"ל:

"וצריכה להזהר ולכסות כל שערה שהרי זהו ערוה ותאוה, ואיך תעורר תאוה לבני אדם, ואינו דומה לפניה שאינו מכוסה, דהא לא סגי בלאו הכי דלא תוכל לילך אם עיניה יהיו מכוסות, **ואדרבה מצינו בשבת** (סה.) **ערביות יוצאות רעולות ופרש"י שדרך נשים ישראליות שבערב להיות מעוטפין ראשן ופניהם חוץ מהעינים** וכו', ואם כן נהי שבמדינות אלו לא נהגו לכסות הפנים **משום דטריחא מילתא וגם שלא יצחקו העכו"ם עליהם**, אבל למה תגלה שערות ראשה וכו'". (שער המלואים שו"ת סי' מ"ה)

ואף במדינות אשכנז לא נהגו לגלות כל הפנים וכמו שכתב **המהרש"ל**:

"דהנשים מכסות עצמן, ואינם מגלות פניהם כל כך". (יש"ש יבמות פ"ד, כ"ד)

וכבר הזהיר הגה"ק **רבי יהונתן אייבשיץ** זצוק"ל:

"ובאמת **נשי ישראל כשרות, כשהולכות בשוק הן הולכות צנועות בכסוי כל בשר**, ואפילו פנים מכסים במדינות המזרח, וכן נאות לבנות ישראל שתלך מעוטפות ורק בפנים מגולות, **ולא כל פנים, למען לא יכשלו בני אדם** כו'". (יערות דבש עמ' קנה)

ובכל זאת מצינו שהיה מי שהחמיר גם בארצות אשכנז, כמו שהובא על בתו של רבי נחמן מברסלב זיע"א:

"חיה בת רבינו היתה צנועה מאד ובעל יראת שמים עד מאד, **שלרוב הקפדתה במידת הצניעות היתה מכסה פניה כשהיתה הולכת ברחוב** וכו'". (שיח שרפי קודש, ח"ג אות רנ"ד)

ובעל הבני יששכר בספרו הק' רגל ישרה (מערכת מ אות קסא) כתב "אל תתמהו אחיי ורעיי בראותכם איזה מנהג חסידות אצל אחד מהשלימים, והשלימים האחרים מקילין בזה החסידות, עת לכל חפץ, כי החומרא הלזו שייכת לשורש הנשמה של זה ולא לאחרים, **ואין להלעיג על שום מנהג וחומרא** רק להניח לכל אחד להנהג בדרכו הטוב. בינו והתבוננו ידידי אשר כנפשי וכלבבי, כי דברים האלו רבים חללים הפילו, אשר אינם יודעים הדרך הישר הלזו, **וכבר שמעתי בענייני חומרות כאלה, שרצו אנשים חכמים בעיניהם להכשיל איזה מאנשים שלמים בדבר חומרותם ותהי להם לפוקה ולמכשול, והש"י היה בעזר האנשים ההולכים לתומם להתנהג במנהגם הטוב, הגם שהוא כשר לפני כל אדם – להם ניתנה למורשה החומרא הלזו".**

דברים ברורים על המצב
מדברי הגה"ק רבי **מרדכי חיים סלאנים** זצוק"ל

בעזה"י

כבוד הר"ר ... נ"י

אחדשה"ט. ראשית... שלישית אודיעו אשר חדשתי בעזהי"ת ועדיין לא זכיתי שיגיע לכלל מעשה, בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי (סוטה מט:), ואמרתי הכוונה שזה המדה של חוצפא יסגי אין נפ"מ מי שיחזיק, אפילו כשר שבישראל, ע"ד שאמרו (סנהדרין קח.) חוצפא כלפי שמיא מהני. וזהו מאמר ר' יהודא בן תימא (אבות ה, כ) שהקדים הוי עז כנמר למשנת עז פנים לגיהנום, והוא תמוה, ובפרט במה שסיים יהי רצון שיבנה ביהמ"ק, מה שייך זה לזה, רק הכוונה הק' שר' יהודא בן תימא אומר ברוה"ק שראה שבעיקבתא דמשיחא חוצפא יסגי ואמר שיקדימו הכשרים רפואה למכה, הוי עז כנמר וכו', ואז יה"ר שיבנה ביהמ"ק וכו'.

ובזה אמרתי פרפרת בדברי הטור אורח חיים, שהתחיל מאמרו בדברי יהודא בן תימא, ואמרתי: **יהודא בן תימא אומר, היהודי שיש במעשיהו תמיהות, ובפרט כהיום שעל מי שמתנהג בפשיטות ע"ד אבותינו הראשונים יש הרבה תמיהות, זה היהודי אי אפשר לו כ"א שיהיה עז כנמר.** ועל כל זה צריך דעת יתירה, כי סימן יפה לאומה זו ביישנים גמלנים רחמנים (יבמות עט.).

וכבר כתבתי לכ' מאמר מהה"צ ר"ד מלובין, שהכונה בעיקבא דמשיחא, חוצפה יסגי, שצריך לעשות מחיצה גדולה בפה, חוץ פה, לשמור הלשון.

הדו"ש, מברכו בשנה טובה ולב"ב יחי' כולם, ולבנו פרנסה בריוח, ולבתו זיווג הגון וטוב, וכוח"ט.

הדו"ש מרדכי חיים

(מאמר מרדכי מכתב כ"ז)

הוצאות הגליון נודב
לרפואת
פייגע בת יוכבד
מלכה בת עלקא פייגע
טויבא שרה בת לאה
ולהצלחה בכל הענינים
***
לעילוי נשמת
מרת פריידא רחל ע"ה
ב"ר אברהם שמואל הי"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
***
ברוריה שרה בת חיה לאה יהודית
שתצא מאפילה לאורה